

XIII. Yüzyılın Başlarından XV. Yüzyılın İlk Çeyreğine Kadar Antalya ve Çevresindeki Siyasi ve Askeri Mücadelelere Genel Bir Bakış

An Overview of the Political and Military Struggles in Antalya and its Surroundings from the Early 13th Century to the First Quarter of the 15th Century

Samet ALIÇ*

Öne Çıkanlar:

- Antalya şehri, sahip olduğu özel konumu sebebiyle tarihi süreç içerisinde siyasi teşekküllerin sahip olmak istediği bir yerleşim yeri olmuştur. 13. ve 15. yüzyıllar arasında Anadolu ve Akdeniz'deki güçlü siyasi teşekküller Antalya ve çevresini ele geçirmek için birbirleriyle mücadele etmişlerdir.
- Türkiye Selçuklu Devleti'nin siyasi ve ticari gelişiminde Antalya'nın fethinin önemli bir yeri vardır.
- Selçuklular, Anadolu Beylikleri ve Osmanlıların Antalya ve çevresindeki faaliyetleri Antalya'yı Türk-İslam şehri yapmıştır.

Öz: Anadolu'nun kadim şehirlerinden olan Antalya, bulunduğu stratejik konum itibarı ile geçmiş toplumların ilgi odağında olmuştur. MÖ 1. yüzyılda bölge, önce Bergama Krallığı'nın sonra da Roma Cumhuriyeti'nin hâkimiyetine girmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasının ardından bölge Bizans İmparatorluğu sınırları içerisinde kalmıştır. II. Haçlı Seferi sırasında bir süre Haçlıların üssü konumuna gelmiştir. Latinlerin İstanbul'u işgalinin ardından Aldobrandini, Antalya'ya hâkim olmuştur. I. Mesud döneminden itibaren Türkiye Selçukluları Antalya ve çevresindeki faaliyetlerini artırmışlardır. II. Kılıç Arslan döneminde Antalya kuşatılmış; ancak şehrin tam anlamıyla Türkiye Selçuklu topraklarına dâhil edilmesi I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde gerçekleşmiştir. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in vefatından sonra meydana gelen taht kavgalarının ardından Antalya'nın hâkimiyeti Türklerin elinden çıkarsa da İzzeddin Keykavus'un Antalya'yı kuşatması ile şehir Türkiye Selçuklu idaresine yeniden girmiştir. Antalya ve çevresinde idari istikrar sağlanmış, bölge Selçuklu sultanlarının kışlık merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Köseadağ Savaşı'nın ardından Anadolu'nun siyasi istikrarı bozulmuştur. Bu çalışmada, 1243 Köseadağ Savaşı ile Antalya ve çevresindeki siyasi istikrarın bozulmasından Osmanlıların Antalya ve çevresini 1423 yılında idare altına almalarına kadar geçen sürede meydana gelen Hamidoğulları, Tekeoğulları, Karamanoğulları, Kıbrıs Krallığı, Memlûkler ve Osmanlıların Antalya ve çevresine hâkim olma mücadeleleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Antalya, Selçuklular, Karamanoğulları, Hamidoğulları, Tekeoğulları, Osmanlılar.

Highlights:

- Due to its special location, Antalya has been a coveted settlement for political entities throughout history. Between the 13th and 15th centuries, powerful political organizations in Anatolia and the Mediterranean struggled to capture Antalya and its surroundings.
- The conquest of Antalya played a crucial role in the political and commercial development of the Turkish Seljuk State.
- The activities of the Seljuks, Anatolian Principalities and Ottomans in Antalya and its surroundings made the city of Antalya a Turkish-Islamic city.

Abstract: Antalya, one of the ancient cities of Anatolia, has long been the center of attention of various societies due to its strategic location. In the 1st century BC, the region came under the rule of the Kingdom of Pergamum and then the Roman Republic. After the Roman Empire was divided into two, the region remained within the

* Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İnsan ve Toplum bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, sametalic@hotmail.com.tr, ORCID: 0000-0002-5618-1213

borders of the Byzantine Empire. During the Crusade II, it served as the base for the Crusaders for a while. After the Latin occupation of Istanbul, Aldobrandini became the ruler of Antalya. During the reign of Turkish Seljuk ruler Mesud I, the activities of the Seljuks in Antalya and its surroundings increased. During the reign of Kılıç Arslan II, Antalya was besieged by the Turkish Seljuks. However, the definitive annexation of Antalya to the Turkish Seljuk lands took place during the reign of Gıyaseddin Keyhüsrev I. Even though the sovereignty of Antalya was lost to the Turks after the throne fights following the death of Gıyaseddin Keyhüsrev I, Izzeddin Keykavus recaptured Antalya, establishing administrative stability and making it a winter center for Seljuk sultans. After the Battle of Köseadağ, the political stability of Anatolia was disrupted. This study focuses on the struggles that took place from the deterioration of political stability in Antalya and its surroundings with the Battle of Köseadağ in 1243 until the Ottomans took control in 1423, focusing on the conflicts involving Hamidoğulları, Tekeoğulları, Karamanoğulları, Kingdom of Cyprus, Mamluks and Ottomans.

Keywords: Antalya, Seljuks, Karamanoğulları, Hamidoğulları, Tekeoğulları, Ottomans.

Summary: The aim of this study is to examine the political life of Antalya, one of the oldest settlements in Anatolia, between the 13th and 15th centuries. While carrying out this study, the primary sources of that period, research works, and graduate theses were used. Existing data from various studies were examined. This article was created in accordance with historical chronology. Especially the struggles to dominate the region in Antalya and its surroundings are highlighted. The military, diplomatic, architectural and religious practices of the political entities that controlled the city of Antalya have been tried to be explained within the information provided by the sources.

Antalya came under the rule of the Roman Republic in the late 2nd century BC. After the Roman Empire was divided into two as East and West, it became part of Eastern Rome (Byzantium). Starting from the 9th century, Muslim Arabs' interest in the region increased and the Abbasids struggled to capture Antalya. Following the Battle of Manzikert in 1071, the Turks gradually began to capture the settlements in Anatolia. After this date, the interest of Turks in Antalya increased. During the reign of the Turkish Seljuk ruler Mesud I (1116-1156), a military expedition was organized up to Antalya. During the reign of Gıyaseddin Keyhüsrev I (1205-1211), Antalya became the territory of the Turkish Seljuk State. In order not to lose Antalya, the Turkish Seljuks fought against the city's non-Muslim population and the Franks. Mongols, who came to the region after the Battle of Köseadağ in 1243, carried out military activities in Antalya and its surroundings. In 1292, when Alaiye and its surroundings were under the rule of Karamanoğulları, the Crusaders attempted to capture the region. After the dominance of the Seljuks in Anatolia decreased, the administration of Antalya came under the administration of a local lord. Dündar Bey, the leader of the Hamitoğulları Principality, which played an active role in Western Anatolia in the early 14th century, captured Antalya and gave the administration of this place to his brother Yunus Bey. Thus, the Tekeoğulları Principality was established under the leadership of Yunus Bey. Timurtaş Noyan, the Anatolian governor general of the Mongols, organized an expedition to Western Anatolia in 1324 and was successful in Antalya and its surroundings. However, his dominance in this region was not permanent and he took refuge in the Mamluks. After Timurtaş left Anatolia, Sinaneddin Hızır Bey, Dadı Bey and Mübarizüddin Mehmed Bey (Teke Bey) became the leaders of Tekeoğulları respectively. Mehmed Bey spent most of his political life fighting against the Cyprus Crusaders. This period of struggle between Mehmed Bey and the Crusaders lasted for about twelve years. In the end, the dominance of Antalya remained with Tekeoğulları. By the late 14th century, the Ottomans, whose power was increasing, took control of various settlements in Anatolia. During the reign of Yıldırım Bayezid, they also captured the lands of the Tekeoğulları Principality. Yıldırım Bayezid's defeat by Timur at the Battle of Ankara in 1402 weakened Ottoman control in Antalya, as in all of Anatolia. Taking advantage of the circumstances, Karamanoğlu Mehmet Bey made an effort to seize Antalya. However, this desire caused his death. He was killed by a cannonball fired from the castle in 1423, when he was besieging Antalya. Following his death, Antalya definitively came under Ottoman rule.

1. Giriş

Anadolu'daki en eski yerleşim birimlerinden biri olan Antalya'nın ismi eski kayıtlarda Attaleia¹ (Norwich 2013, 99) Attalia (Strabon 2000, 298), Atalia (Darkot 1978, 460)) şeklinde ifade edilmektedir. Orta Çağ'da batılılar Satalia (Abû'l Farac 1987, 488; Turan 1971, 311; Demir 2018, 554), Arap ve Türk kaynakları ise Adalya ve Antaliyye şeklinde kaydetmişlerdir (Budak 2014, 353). Şehrin ismi, bânisi olan Bergama Kralı II. Attalos Philadelphos'tan (MÖ 159-138) gelmektedir. Anadolu'nun güneyinde

¹ Ayrıca Attaleia Antik kenti hakkında detaylı bilgi için bk. Gökalp 2008.

bulunan Antalya, stratejik konumu ile denizcilik faaliyetlerine elverişli şartlara haizdir. Ayrıca bu bölge Anadolu'nun içleri ile olan bağlantının da sağlanabilmesi açısından önem arz eder.

Antalya ve çevresinin hem deniz ticaretine hem de insanların yaşam koşullarına uygun olması İlkçağlardan itibaren çeşitli toplulukların bölgeye rağbet göstermesini ve bölgenin tarihi süreç içerisinde önem kazanmasını sağlamıştır. MÖ 2. yüzyılda bölge, Roma Cumhuriyeti'nin hâkimiyetine girmiştir. Bu dönemde Antalya sosyo-ekonomik açıdan gelişerek bir ticaret merkezi hâline gelmiştir. Bizans'ın bölgeye hâkim olduğu dönemde de bölgede denizcilik faaliyetleri devam etmiş, Antalya, Anadolu'nun faal limanlarından birisi olmuştur (Emecen 1991, 233). Abbasiler'in Anadolu içlerine doğru genişleme ve Akdeniz'de üstünlük kurmak politikası izlediği dönemde Abbasiler, Antalya'yı ele geçirmek istemişlerdir. Halife Mütevekkil'in talimatıyla Türk asıllı Abbasî amirali Fazl b. Karin, H 246 (M 860) yılında denizden yaptığı harekât ile Antalya'yı fethetmiştir; ancak bu fetih kalıcı olamamıştır (Darkot 1978, 460). Abbasiler, H 291 (M 903/904)'de Antalya üzerine bir sefer daha düzenleyip bu harekâta önemli miktarda ganimet elde ettiler (İbnü'l-Esîr 1991, 444). Bahsi geçen yıllarda Antalya'nın ticari hayatının canlı olduğu ve şehrin tahıl açısından zengin olduğu anlaşılmaktadır (Demir 2017, 4). Bizanslılar bu dönemde Antalya'yı Abbasi akınlarından korumak için şehri tahkim ettiler ve donanmaya da takviyeler yaptılar. Bizanslıların aldığı tedbirler etkisini gösterdi ve Ekim 905'te Ege'de Arap donanması Bizanslılar tarafından mağlup edildi (Ostrogorsky 2011, 240).

Malazgirt Savaşı'nın ardından Anadolu'nun birçok beldesi Türk-İslam hâkimiyeti ile tanışmıştır. XI. yüzyılın sonlarından itibaren Türklerin, Antalya ve çevresinde faaliyetler gösterdiği bilinmektedir (Bauer 2014, 706). Bu faaliyetler üzerine Bizans İmparatoru Aleksios I. Komnenos 1108'de Eumathios Philokales'i Antalya valisi atayıp ona Türklerle mücadele emri verdi (Anna Kommena 1996, 440, Kesik 2003, 17).

Türkiye Selçuklularının Antalya üzerindeki ilk ciddi baskıları Sultan I. Mesud (1116-1155) döneminde başlamıştır. Anadolu'daki hâkimiyetini pekiştirmek isteyen Sultan Mesud, Bizans'ın Anadolu'nun güneyi ile olan irtibatını kesmek ve buraları ele geçirmek amacıyla Ege ve Akdeniz'e seferler düzenlemiştir. 1118 yılından 1141 yılına kadar Denizli, Uluborla ve Antalya üzerinde Selçuklu-Bizans hâkimiyet mücadelesi yaşanmış 1141 yılında Uluborlu kalesi ikinci kez Selçuklu hâkimiyetine girdiğinde Türk akıncıları Antalya'ya kadar ilerlemişlerdir. Ancak Sultan Mesud döneminde Antalya üzerinde tam bir hâkimiyet sağlanamamıştır (Ioannes Kinnamos 2001, 29; Kesik 2006, 4; Yinanç 2020a, 260-261). Sultan II. Kılıç Arslan (1156-1192) tarafından da 1182'de Antalya kuşatılmıştır; ancak şehir ele geçirilememiştir (Kaya 2006, 125; Yinanç 2020a, 320). Antalya ve çevresinin tam manası ile Selçuklu hâkimiyetine girmesi Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci saltanat döneminde gerçekleşmiştir (Aksarayî 2000, 25; Neşri 1949, 35).

Anadolu'daki ticari faaliyetlerin ehemmiyetinin farkında olan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Antalya'yı ele geçirerek Türkiye Selçukluların ticari faaliyetlerini geliştirmek gayesi ile Antalya'nın fethedilmesi için hazırlıklara girişmiştir. XIII. yüzyılın başlarında Antalya, Kıbrıs Haçlıları tarafından desteklenen Aldobrandini adında bir İtalyan tarafından idare ediliyordu. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Antalya'nın fethi için büyük bir ordu hazırlattırması ve şehir, Selçuklu kuvvetleri tarafından 1206 yılında kuşatılmıştır. 4 Mart 1207 günü de Sultan Keyhüsrev, bizzat kuşatmaya iştirak etmiştir. 5 Mart 1207 günü Antalya ele geçirilerek Türkiye Selçuklu topraklarına dâhil edilmiştir.²

2. Türkiye Selçukluları Döneminde Antalya ve Çevresindeki Hâkimiyet Mücadeleleri

Antalya, Türkiye Selçukluları tarafından fethedildikten sonra Sultan Keyhüsrev, şehrin subaşısı olarak (emaret-u serleşkeri-yi mahrus-e-i Antalya) Mübarizüddin Ertokuş'u görevlendirdi (Kaya 2006, 179). Ayrıca Selçuklu idare sistemine uygun olarak, Antalya'ya müezzin, hatip, imam ve kadı tayin edildi. Antalya Kalesi tahkim edilerek, kale için gerekli olan erzak ve silah temin edildi. Antalya'nın fethi ile

² Antalya'nın hangi tarihte fethedildiği hususunda kaynaklar çelişkili bilgiler vermektedirler. Bk. İbn Bibi 1996, 117-119; Abû'l Farac 1987, 488; Müneccimbaşı 2001, 37; Bakır 2008, 192; Süleyman Fikri 1338-1340, 44; Gordlevski 1988, 58; Bu bahisteki tetkikat için bk. Kesik 2006, 5-6; Demir 2017, 13.

ilk defa Avrupalılar ile ticari anlaşmalar gerçekleşti ve bu fetih kısa süre içerisinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin ekonomik ve ticari yükselişine önemli katkı sağladı. Ayrıca Türkiye Selçukluları bu fetih ile beraber önemli bir deniz üssüne sahip oldular (Turan 1971, 285; Kaymaz 2014, 8; Emecen 1991, 234-235).

Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Antiochia (Antakya) civarında gerçekleşen Alaşehir Muharebesi sırasında 5 Haziran 1211 (27 Zilhicce 607) günü şehit oldu (İbn Bibi 1996a, 131). I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in vefatının ardından ortaya çıkan taht kavgaları ile siyasi otoritenin bozulması Antalya'nın Selçuklu idaresinden çıkmasına neden oldu. Gıyaseddin Keyhüsrev'in vefatının ardından Antalya'nın elden çıkışı hakkında kaynaklar tam bir kronolojik düzene imkân vermediği gibi şehrin elden çıkışı hususunda farklı bilgiler vermektedirler. İbn Bibi'ye göre; Selçuklu merkezi otoritesinin bozulması üzerine Antalya'nın gayrimüslim halkı: "*Ne zamana kadar dinimize ve ümmetimize karşı olan bir topluluğa itaat edeceğiz? Yüzlerini haç kiblesine çevirmeyen insanlara daha ne kadar hizmet etmeye devam edeceğiz?*" (İbn Bibi 1996a, 162) diye birbirlerini galeyana getirerek isyan ettiler. Asiler, hem şehrin idaresini ele geçirme hem de şehrin ekonomik mal varlığını ele geçirip paylaşma hususunda anlaşdılar. Şehrin Müslümanlar tarafından tehdit edilmesi söz konusu olursa şehri Frenklere başka bir ifade ile Kıbrıs Krallığına teslim etme kararı aldılar. Asiler hazırlıklarını tamamladıktan sonra bir gece baskını ile şehrin idarecilerini ve devlet görevlilerini kılıçtan geçirip Antalya'nın idaresini teslim aldılar. Antalya şehrinin düştüğü haberi üç gün sonra Sultan İzzeddin Keykavus'a iletildi. İzzeddin Keykavus, Antalya ve çevresinin Türkiye Selçukluları için önemini vurgulayıp şehrin bir an evvel tekrar Selçuklu idaresine alınmasını istedi. Selçuklu ordusu Konya'da toplandı ve Sultanın çadırı Ruzbe'ye kuruldu. Hazırlıklar tamamlandıktan sonra Antalya üzerine hareket edildi. Selçuklu ordusunun gelişini haber alan asiler, Frenklerden yardım istediler ve birkaç gemi asker, Frenkler tarafından Antalya'ya yardıma gönderildi. Asiler, savunma hazırlıklarını tamamlarken Sultan İzzeddin Keykavus, Antalya'yı hem karadan hem de denizden kuşattı. Selçuklu ordusu muhasaranın ilk günü kaleyi ok yağmuruna tuttuktan sonra ikinci gün mancınıklar ile kale dövüldü. Ancak kale düşmedi, muhasaranın uzaması üzerine öfkelenen İzzeddin Keykavus'un emri ile kale surlarını aşmak için merdivenler yaptırıldı. Çetin geçen kuşatmanın ardından Sultan İzzeddin Keykavus, Antalya'yı yeniden Selçuklu topraklarına kattı (İbn Bibi 1996a, 163-167; Bakır 2008, 192; Yinanç 2020b, 32) ve Antalya'nın fethi için bir fetihname hazırlattı.³

İbn Bibi'nin verdiği bilgilerde I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in küçük oğlu Melik İbrahim'in⁴ Antalya ve çevresindeki faaliyetleri hakkında bilgi verilmezken diğer birtakım kaynak ve çalışmalarda I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in vefatının ardından Antalya'daki mücadelelerde etkili olduğu anlaşılmaktadır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev sağlığında iken oğlu İzzeddin Keykavus, Malatya'da diğer oğlu Alaeddin Keykubad, Tokat'ta ve Melik İbrahim de Antalya'da ikamet ediyordu (Cahen 1979, 130). Claude Cahen, Gıyaseddin Keyhüsrev'in vefatından sonra taht kavgaları meydana gelince Melik İbrahim'in Antalya'ya gelerek meydana gelen isyanı bizzat yönettiğini belirtmektedir (Cahen 2000, 70). İzzeddin Keykavus, şehri kuşatınca Melik İbrahim, Kıbrıs'a kaçtı ve Frenklerden aldığı destekle yeniden Antalya'ya geldi. Ancak mağlup olarak yakalandı (Demir 2017, 21). Küçük bir sancağa gönderilerek orada vefat etti (Cahen 1979, 130).

İbn Bibi ve diğer kaynakların verdiği bilgiler karşılaştırıldığında Antalya'nın ikinci kez fethi hususunda birtakım tutarsızlıklar ve eksiklikler bulunmasına rağmen Melik İbrahim, Antalya'daki asilerin başında olsun ya da olmasın 1212⁵ yılında elden çıkan Antalya, takribi bir aylık muhasaranın ardından 22 Ocak 1216'da (Abû'l Farac 1987, 497; Turan 1958, 111)⁶ tekrar Türkiye Selçuklu topraklarına dâhil edildi. Türkiye Selçuklularının Antalya'yı ikinci kez fethi sırasında Frenklerin

³ Fetihname sureti için bk. Osman Turan 1958, 101.

⁴ Bu isim değişik kaynaklarda ve çalışmalarda Celaleddin Keyferidun ve Keyferidun İbrahim şekillerinde zikredilmektedir (Cahen 1979, 130; Turan 1971, 275).

⁵ Kaynaklar Antalya'nın Selçuklu idaresinden çıkışı hakkında tam bir tarih vermezken Osman Turan, Geneve'den iktibasen bu tarihi 1212 olarak vermektedir (Turan 1964, 216).

⁶ Ayrıca Antalya'nın ikinci kez fethinin tarihi hususundaki tetkikler için bk. Turan 1971, 309-310; Demir 2017, 24.

faaliyetleri, onların Antalya üzerindeki emellerini bir kez daha ortaya koymaktadır. Şehrin fethi gerçekleşikten sonra Antalya subaşılığı tekrar Mübarizüddin Ertokuş'a verildi. Antalya Kalesi bir kez daha onarıldı, tersane imar edildi ve birtakım ekonomik tedbirler alınarak Antalya, Selçuklu donanmasının Akdeniz'deki merkezi hâline getirildi. Antalya valilerine de emirü's-sevâhil ve melikü's-sevâhil sıfatı verildi (Emecen 1991, 233). Ayrıca Antalya'da sayım ve tahrir yapıldı bazı beldeler emirlere ikta olarak verildi. Şehirdeki Türk ve Hristiyan yerleşim yerleri bir sur ile ayrıldı. Müslüman ve Türkler şehrin batısında diğer halk ise şehrin doğusuna yerleştirildi (Baykara 2012, 92; Erdem 2003, 294).

İzzeddin Keykavus'tan sonra Türkiye Selçuklu tahtına I. Alaeddin Keykubad'ın oturmasının ardından, Antalya Subaşısı Mübarizüddin Ertokuş ve Emir-i Ahur Esedüddin Ayaz (Ayas-ı Mecnun)⁷, Sultanın huzuruna çıkarak onu Kalonoros (Kandelore/Alâiye)'in fethine ikna etmeye çalıştılar (İbn Bibi 1996a, 254-255). Kalonoros, bu dönemde hem Akdeniz hâkimiyeti için önemli bir kale hem de iklimsel özellikleri ile yaşanabilir bir beldeydi. Ayrıca I. Alaeddin Kaykubad tahta çıkışından hemen sonra Türkiye Selçuklu Devleti'nde ticari hayatı daha ileri taşıyabilmek için Venedikliler ile 8 Mart 1220'de bir ticaret anlaşması⁸ yaptı. Bu anlaşma mucibince Venediklilerin Anadolu'daki ticari faaliyetlerinde güvenlik teminatı verdi. Akdeniz'deki ticaretin güvenliğinin sağlanabilmesi için Akdeniz sahillerindeki stratejik noktaların Selçuklu hâkimiyetine alınması gerekiyordu (Hacıgökmen 2012, 122; Hacıgökmen 2021, 14). Diğer yandan 1204'te İstanbul'un Haçlılar tarafından işgali üzerine Kuzey Suriye'den Manavgat'a kadar uzanan bölgenin büyük kısmı Kilikya Ermenilerinin eline geçmişti. Kilikya Ermenilerinin Akdeniz'deki faaliyetlerinin artması da Türkiye Selçuklularının güvenliğini tehdit etmeye başladı (Hacıgökmen 2021, 10). Özellikle Antalya yakınlarındaki Kalonoros'un ele geçirilmesiyle Selçukluların Akdeniz'deki hâkimiyetinin daha da güçleneceği kanaatinde olan Sultan Alaeddin Keykubad, bölgenin fethi için harekete geçti. Kayseri'den Konya'ya⁹ hareket eden Sultan, Uc Türkmenlerinden de aldığı destekle bir ordu oluşturdu. Ayrıca Sultan'ın emri ile Antalya'dan deniz kuvvetleri de Kalonoros'un muhasarası için hazırlık yaptı. Kalonoros, XIII. yüzyılın başından itibaren Kyr Vart isimli yerel bir idarecinin elinde bulunuyordu (Müneccimbaşı 2001, 61). Kyr Vart, Sultan Alaeddin Keykubad'ın ordusu ile Kalonoros'a yaklaştığını öğrenince *"Bu haber, benim ülkemden ayrılacağı mı gösteriyor"* demiştir (İbn Bibi 1996a, 259).

Kalonoros'a ulaşan Selçuklu kuvvetleri, şehri kuşattı. Selçuklu kuvvetlerinin bir kısmı Kalonoros kalesini anakaraya bağlayan bölgeden, diğer bir kısmı da Damlataş Mağrası civarından kaleyi çevirdiler. İbn Bibi kalenin denizden de kuşatıldığını belirtmesine rağmen bu hususta yapılan bazı tetkikler Selçuklu deniz kuvvetlerinin Kalonoros kuşatmasında bulunmadığına işaret eder (Hacıgökmen 2021, 12; Bilici 1999-2000, 290).

Kalonoros'un muhkem bir yapıya sahip olması şehrin kısa sürede düşmesine engel oldu. 100 kadar ağır mancınıkla yapılan muhasara yaklaşık iki ay kadar devam etti. Muhasaranın uzaması üzerine zor duruma düşen Kyr Vart, Mübarizüddin Ertokuş'a elçi göndererek barış anlaşması yapmak istedi (Müneccimbaşı 2001, 61; Abû'l Farac 1987, 534; Gordlevski 1988, 279). Elçinin getirdiği haber üzerine Alaeddin Keykubad'ın huzuruna çıkan Mübarizüddin Ertokuş, Sultan'a şunları ilettiler: *"Biraz önce Kyr Vart'ın habercisi yanıma geldi ve siz sultanımızın onu, ateş saçan heybetinizin dışında tutmanız, sağlıklı günlerini insaf gölgenizin altında almanız ve bu konularda onlarla anlaşma ve sözleşme yapmanız hâlinde o, başı göğe değen bu kaleyi size bırakacaktır"* (İbn Bibi 1996a, 263).

Sultan Alaeddin Keykubad, bu gelişmeden memnun oldu. Kyr Vart'ın Kalonoros'u teslim etmesi karşılığında onun kızı ile evleneceğini, Akşehir ile birlikte birkaç yerleşim yerinin idaresini Kyr Vart'a teslim edeceğini bildirdi. Anlaşma mucibince Kyr Vart, Sultan'ın otağına gelerek ondan özür diledi ve

⁷ Detaylı bilgi için bk. Hacıgökmen 2010.

⁸ Aynı dönemde İznik İmparatorluğu ile de bir anlaşma yapılmış ve Teodor Laskaris ticari konularda birtakım imtiyazlara sahip olmuştur (Heyd 2000, 336).

⁹ Selçuklu ordusunun Alanya seferinin güzergâhı üzerine tetkikat yapan Kenan Bilici, Selçukluların, Konya'dan hareketle Karahöyük, Bozkır, Susam Bel, Başhan, Gelesandra, Pembelik Köy, Narağacı, Kirk Dönmeler, Demir Kapı Geçidi, Kemer Köprü, Güzelbağ, Kanlı Dere güzergâhını kullanarak Kalonoros'a ulaşmış olabileceklerini belirtmektedir (Bilici 1999-2000, 290).

Kalonoros'u Sultan'a 1221¹⁰ yılında teslim etti. Sultan kaleye girerken hediyeler ile karşılandı. Şehrin ismi Alaeddin Keykubad'a nispeten Alâiye olarak değiştirildi ve şehrin bayındır hale getirilmesi için gerekli çalışmalar yapıldı (Turan 1971, 336-337). Sultanın emri ile Alâiye'ye on iki kapılı bir saray yapıldı (İbn Bibi 1996a, 267). Ayrıca Anadolu'nun çeşitli yerlerinden bir kısım halk, bilgin ve zanaatkarlar getirilerek Alâiye'ye iskân ettirildi. Mescid ve camiler yaptırılarak, bu yapılara vakıflar tesis edildi. Antalya gibi Alâiye de Türkiye Selçuklularının kışlık merkezlerinden biri hâline getirildi. Sultan Alâiye'nin fethini tamamlayıp Antalya'ya yöneldi. Antalya ile Alâiye arasında bulunan Alara Kalesi'ni de Kyr Vart'ın kardeşinin idaresinden alarak Selçuklulara bağladı (Müneccim 2001, 61-62; Turan 1971, 336-337; Hacıgökmen 2021, 13).

Alaeddin Keykubad'ın Alâiye'ye hâkim olmasından kısa süre sonra Akdeniz ve Kuzey Suriye'de hâkimiyet kurmak isteyen Selçuklular, Antakya Prensiği, Kilikya Ermenileri, Kıbrıs Haçlıları arasında münasebet ve mücadeleler meydana geldi (Turan 1979, 343). Diğer yandan Akdeniz'de ticaret yapan Antalyalı tüccarların, Akdeniz'de zarara uğratıldığına dair şikâyetler arttı (İbn Bibi 1996a, 317). Bu gelişmeler üzerine Akdeniz sahillerindeki hâkimiyetini daha da arttırmak isteyen Alaeddin Keykubad'ın emri ile Antalya subaşı Emir Mübarizüddin Ertokuş, 1225 yılında Akdeniz sahilleri üzerine sefere çıktı (Doğan 2010, 245). Tarsus, Mamistra ve Adana hariç olmak üzere Mafga (Manavgat), Anamorium (Anamur), Seleukeia (Silifke), Enduseh, Senkine, Aydos, Şebah ve Yengine gibi birçok kale Selçuklular tarafından zapt edildi (Tekindağ 1949, 30; Özcan 2005, 79). Bu fetihlerin ardından yapılan ticaret anlaşmaları Selçukluların Kıbrıs Haçlı Krallığı, Venedikliler, Cenevizliler, Fransızlar ve İtalyanlar ile olan ticaret ağını genişletti (Turan 1964, 218; Heyd 2000, 14).

3. Köseadağ Savaşı'ndan XIII. Yüzyılın Sonuna Kadar Antalya ve Çevresinde Hâkimiyet Mücadeleleri

Türkiye Selçuklu Devleti'nin 1243 Köseadağ Savaşı mağlubiyeti, Anadolu'nun bütün beldelerinde olduğu gibi Antalya ve çevresinin de siyasi istikrarını bozmuştur. Bu dönemde Antalya ve çevresindeki ilk ciddi siyasi sorun Türk Ahmed (Coterinus (Simon de Saint Quentin 2006, 60) / Türkî Ahmed (İbn Bibi 1941, 239)) isyanı olmuştur (Turan 1979, 464). Quentin'in belirttiğine göre I. Alaeddin Keykubad'ın oğlu olduğunu iddia eden Türk Ahmed "*Beceriksiz ve kadın kılıklı kardeşim, sultan, Tatarlar tarafından yenildiğine göre, bu toprağı yönetmeye layık değil. Bu yüzden bu toprağın güçlü bir varisi olarak sultan olmak istiyorum*" (Simon de Saint Quentin 2006, 60) ifadelerini kullanarak isyan etti.

İbn Bibi, Türk Ahmed isyanı hakkında şunları aktarmaktadır: "*Uc tarafında Ahmed adında biri ayaklandı. O, merhum Sultan Alaeddin'in oğlu olduğunu iddia etmektedir. O havalinin Türk toplulukları onun davetine uymuştur. İlerledikçe kalabalığının sayısı artmakta, çıkardığı karışıklığın alanı genişlemektedir*" (İbn Bibi 1996b, 116-117).

Türk Ahmed, etrafına topladığı 20.000 kişilik bir kuvvetle Konya civarında bulunan 300 çiftliği talan ettikten sonra Taşeli'yi de yağmalayıp Alâiye Kalesi'ni ele geçirmek için harekete geçti (Simon de Saint Quentin 2006, 60). Bu gelişme üzerine Emir'-i Dâd Hatireddin ve komutasında bir ordu Türk Ahmed üzerine gönderildi (İbn Bibi 1941, 239). Namrun (Lambrus/Çamlıyayla) beyinin katkıları ile ele geçirilen Türk Ahmed ve kardeşi katledildi. Böylece takribi üç ay süren isyan bastırıldı (Simon de Saint Quentin 2006, 60; Turan 1971, 464).

Türkiye Selçukluların idaresi 1249 yılında Rükneddin Kılıç Arslan ile II. İzzeddin Keykavus arasında taksim edildiği zaman Antalya dâhil olmak üzere Anadolu'nun batısındaki şehirler II. İzzeddin Keykavus'a tahsis edildi (Abû'l Farac 1987, 549; Aksarayî 2000, 46). Onun döneminde Antalya'daki Türkmenler şehrin siyasi ve askeri meselelerinde etkili olmaya başladılar. Bu Türkmenler, Beylerbeyi Kontistabl ile anlaşamadıklarından dolayı Mehmed Bey önderliğinde isyan ettiler. Muineddin Süleyman Pervane'nin yaptığı faaliyetler ile bu Türkmenler kontrol altına alındı (Aksarayî 2000, 50,53). Antalya'da geniş tedbirler aldırın Pervane Antalya ve Alâiye kalelerine de kale muhafızları yerleştirdi

¹⁰ Alaiye'nin fethinin tarihi hususundaki tetkik için bk. Hacıgökmen 2021, 14.

(Kaymaz 1970, 93). II. İzzeddin Keykavus'un Bizans'a ilticasının ardından şehrin idaresi Muineddin Süleyman Pervane'nin akrabası Emir Bahaeddin'in idaresine geçti. Onun vefatının ardından da şehrin idaresi Uç Türkmenlerinin eline geçti (Erdem 2003, 299).

I. Alaeddin Keykubad döneminde Akdeniz'in büyük kesimi Türkiye Selçuklularının hâkimiyetine girdiği zaman bazı Türkmen boyları yeni ele geçirilen beldelere yerleştirilmişti. Bu dönemde Karamanoğulları da Ermenek civarında yer alan Kamış'a yerleştiler. IV. Kılıç Arslan zamanında Karaman Bey, Ermenek ve Taşeli idaresinin tevcihini alarak 1256 yılında Karamanoğullarını bir siyasi teşekkül hâline getirdi (Kesik 2018, 348; Uzunçarşılı 1937, 3). Beyliğin teşekkülünden itibaren Karamanoğullarının Alâiye ve Antalya başta olmak üzere Akdeniz ve Güney Ege'de hâkimiyet kurmak istedikleri görülmektedir. Nitekim Karamanoğlu Mehmed Bey, Antalya ve Alâiye arasında kazandığı askeri başarılar ile Karamanoğullarının sınırlarını Alâiye'ye kadar ulaştırdı (Sümer 1970, 35). Bu dönemde Moğollar Antalya, Alâiye ve çevresinde yağma faaliyetlerinde bulunuyorlardı (Turan 1958, 65).

Karamanoğulları, Anadolu'da Moğol istilasına karşı mücadele etti. Ayrıca Anadolu'da birçok Türkmenin kurtarıcı olarak gördüğü Memlûk hükümdarı Sultan Baybars'a destek verdiler. Karamanoğlu Mehmed Bey, Sultan Baybars'ın 1277 yılında Elbistan Seferi'ne çıktığını haber alınca Akdeniz sahilinde bulunan Moğollara saldırdı düzenledi (Baypars Tarihi 2000, 76-77; Bozkuş 2017, 103). Onun faaliyetlerinin cezalandırılmasını isteyen Abaka Han, Karamanoğulları üzerine bir kuvvet gönderdi. Moğol kuvvetleri Ermenek üzerinden Alâiye'ye kadar gelerek iki yüz bin Türkmeni katlettiler. Karamanoğlu Mehmed Bey'in önemli rol oynadığı Cimri Hadisesi'nin ardından, Sahib Ata Fahreddin Ali ve Moğol emirlerinden Kongurtay; Siyavuş ve Karaman Bey'i tedip için hareket ederek önce Mut'a geldiler. Daha sonra da Akdeniz sahillerine inerek Karamanoğlu Mehmed Bey'i öldürdüler (İbn Bibi 1996b, 216; Niğdeli Kadı Ahmed 2015, 63; Sümer 1970, 53; Cahen 2000, 280). Mehmed Bey'in vefatından sonra kardeşi Güneri Bey, Karamanoğullarının idaresini üstlendi. Bu dönemde de Kongurtay'ın Alâiye'ye kadar seferler düzenlediği bilinmektedir. Moğollar, 1291 yılında Geyhatu tarafından bir kez daha büyük bir istila hareketine girişti. Bu seferde Moğol kuvvetleri Larende, İç-il, Silifke ve Alâiye'ye kadar ulaşarak birçok Türkmeni esir ettiler (Sümer 1970, 63; Turan 1979, 37). Geyhatu'nun bu seferi ile Erzurum'dan Antalya'ya kadar olan beldeler ona boyun eğdi (Aksarayî 2000, 144). Bu istila hareketinin ardından Geyhatu, Antalya kışlığında konakladı. Argun Han'ın ölüm haberini Antalya'dayken alan Geyhatu, 16 Cemaziyelevvel 690 (20 Mart 1291) günü Konya üzerinden Azerbaycan'a gitti (Yuvalı 1996, 45; Turan 1979, 604).

Moğolların Akdeniz'e kadar ulaşan akınlarının etkisi devam ederken Haçlıların, 1292 Alâiye kuşatması meydana geldi. Papa'nın Kıbrıs ve Ermeniler için gönderdiği yardım donanması Kıbrıs Kralı II. Henry ve Cenevizliler tarafından desteklenerek meydana getirilen otuz beş parçalık donanma Alâiye'yi kuşattı. Haçlılar, Kızıl Kule'yi ele geçirdiler (Bozkuş 2017, 118). Bu sıralarda Konya civarında seferde olan Karamanlı Türkmenler, Alâiye'nin Haçlı saldırısına maruz kaldığını haber alınca derhal Alâiye'ye yöneldiler. Büyük bir ordu ile Alâiye'ye gelen Karamanoğulları Haçlıları mağlup etti ve Haçlı donanması Alâiye'den çekildi (Uzunçarşılı 1937, 44). Haçlıların Alâiye kuşatmasının ardından bölgenin idaresinin Karamanoğullarından Mecdüddin Mahmud Bey'in idaresine geçtiği anlaşılmaktadır (Özkan 2016, 129; Şikari 1946, 7). Bu suretle Alâiye Beyliği tesis edilmiştir.

4. Teke Beyliği Döneminde Antalya Üzerindeki Hâkimiyet Mücadeleleri

Türkiye Selçuklu Devleti'nin zayıflamasının ardından Antalya'nın idaresinin vaziyeti hakkında kaynaklar detaylı bilgi vermemektedirler. Bilindiği kadarıyla Selçuklu hâkimiyetinin son bulmasının ardından Antalya'nın idaresi yerel bir beyin eline geçmişti. XIV. yüzyılın başlarında Batı Anadolu'da etkin bir rol oynayan Hamidoğullarından Feleküddin Dündar Bey, Antalya'yı ele geçirerek buranın idaresini kardeşi Yunus Bey'e tevdi etti (Ömeri 2014, 146,169). Böylece Tekeoğulları Beyliği kuruldu (Tekindağ 1974b, 129).

Tekeoğulları Beyliği'nin teşekkül etmesinin ardından kısa süre sonra İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han tarafından yeniden Anadolu genel valiliğine atanan Timurtaş Noyan, 1324 yılında Batı Anadolu'ya düzenlediği sefer ile Hamidoğullarına ait toprakların tamamını Yunus Bey'in elinden aldı

(Kaya 2013, 321). Ancak Timurtaş'ın Antalya ve çevresindeki ikameti uzun sürmedi. Ebu Said Bahadır Han'ın emri ile Timurtaş'ın babası Emir Çoban katledilince kendi canının tehlikede olduğunu düşünen Timurtaş, Anadolu'dan ayrılarak Memlûklere sığındı (Spular 1987, 147; Tekindağ 1974b, 129). Timurtaş'ın Anadolu'dan ayrılmasının ardından Tekeoğullarının başına sırasıyla Sinaneddin Hızır Bey, Dadı Bey ve Mübarizüddin Mehmed Bey (Teke Bey) geçti (Lane-Poole 2020, 261; Kofoglu 2019, 32-34).

Mübarizüddin Mehmed Bey'in siyasi hayatı Kıbrıs Krallığı'na karşı Antalya ve çevresindeki toprakları korumaya çalışmakla geçti. Özellikle Ermenilerin isteği üzerine IV. Konstatin zamanında Antalya ve Alâiye üzerine sefere çıkan Kıbrıslılar, Antalya civarında bir Türk filosunu mağlup ettikten sonra Alâiye'yi vergiye bağladılar (Tekindağ 1954, 161-162).

Kıbrıs Krallığı'nda IV. Hugh'un vefatının ardından onun yerine tahta çıkan oğlu Pierre (Peter) tahta çıktıktan kısa süre sonra Gorigos (Korkykos/ Mersin Kızkalesi)'u ele geçirdi. Daha sonra da Akdeniz sahilinde bir limana sahip olmak amacı ile Antalya ve çevresini ele geçirmek için hazırlıklara başladı (Şahin 2020, 708; Bozkuş 2017, 131). Pierre, Famagusta (Magosa) limanında 12 Temmuz 1361 günü 114 parçadan mürekkep bir donanma hazırladı. Ayrıca bu donanmaya Cenevizliler iki kalyon ile destek verdi. Rodos şövalyelerinden Amiral Jean Forbin de bu Haçlı kuvvetlerine dâhil oldu. Diğer yandan Mehmed Bey, Antalya'ya yapılacak olan bu seferi haber almış olmalıdır ki iki defa Kral Pierre'ye barış teklifinde bulundu; ancak barış talebi kabul görmedi (Kofoglu 2016, 260; Turan 1958, 118). Karamanoğulları ile Antalya, Alâiye ve Manavgat beyleri Pierre'yi durdurmak için ittifak yaptı (Şikari 1946, 21-23). Pierre emrindeki donanma ile beraber 23 Ağustos 1361 günü Antalya sahillerine geldi. Pierre'nin adamları Tetramili mevkisinden karaya çıktı. Pierre, kardeşi Jean'ı da Alâiye'nin ele geçirilmesi ile görevlendirdi. 24 Ağustos 1361 günü Antalya, Pierre tarafından işgal edildi. Antalya'nın düşmesi üzerine Alâiye ve Manavgat da Kıbrıslıların kontrolüne girdi. Pierre, Antalya kuşatması sırasında Stenon (İstanos/Korkuteli)'da bulunuyordu. Antalya'nın düşmesinin ardından yaklaşık 3.000 kişilik kuvveti ile Antalya üzerine yürüdü; ancak bir başarı sağlayamadan geri çekilmek zorunda kaldı. Pierre, Antalya'yı ele geçirdikten sonra şehirde yağma ve tahribat yaptı. Kadın ve çocuk ayırt edilmeksizin birçok insan katledildi. Özellikle ipek ve altından oluşan ganimet Pierre'nin eline geçti. Antalya'nın savunması için kaleye askerler yerleştirildi ve ayrıca denizden gelecek tehlikeleri önlemek için üç gemi görevlendirildi. Ardından da şehrin idaresini Messire James de Nores'e bırakarak 8 Eylül 1361'de Antalya'dan ayrıldı. Önce Alâiye'ye sonra da Manavgat'a giden Pierre vergi karşılığında buraların idaresini mevcut Türkmen Beylere bıraktı. 22 Eylül 1361'de Kıbrıs'a döndü (Tekindağ 1954, 166-167; Bozkuş 2017, 133-134).

Pierre'nin Anadolu'dan ayrılmasının ardından Mübarizüddin Mehmed Bey, Antalya'yı tekrar ele geçirmek için hazırlıklara başladı. Amcazadesi Hüsameddin İlyas ve Alâiye emiri Hüsameddin Mahmud'dan aldığı destekle Antalya'ya saldırdı; bu sefer başarısızlıkla sonuçlandı. Bu başarısızlığın ardından Antalya idarecilerini zor duruma düşürmek için Karamanoğulları başta olmak üzere çevre Türkmen Beyleri ile Antalya'ya erzak satılmaması hususunda anlaşma yaptı (Kofoglu 2011, 261). Ayrıca Mehmed Bey, Antalya'ya giden suları kestirdi. Antalya'yı idare eden Kıbrıslılar, bu hazırlıklara karşılık şehrin surlarını yükseltip kaleyi tahkim etti. Mehmed Bey, Türkmen Beylerinden aldığı destekle takribi 45.000 kişilik bir ordu hazırladı. Ayrıca Alâiye Beyi Mahmud Bey'den de sekiz kalyon destek aldı. 13 Nisan 1362'de karadan ve denizden şehri kuşatan Mehmed Bey, şiddetli muhasaraya rağmen şehri ele geçiremedi (Kofoglu 2011, 261; Kesik 2018, 297). Kıbrıs'tan Antalya'ya yardım için gönderilen 4 kadirge ve 10 gemi, 9 Mayıs 1362 günü Antalya'ya geldi. Antalya'nın idaresi de Sir John de Sur'a verildi. Sir John, Türklerin elinde bulunan Demre (Myra)'ye saldırarak ele geçirdi (Bozkuş 2017, 135-136). Bu sıralarda Kral Pierre'nin Kıbrıs'ta bulunmadığından haberdar olan Mehmed Bey, yönünü Kıbrıs adasına çevirerek Pentaglia (Gemikonağı), Girne ve Karpas'a baskınlar düzenleyip çok sayıda esir ve ganimet elde etti. Mehmed Bey, Kıbrıs'tan ayrıldıktan sonra onu takip eden Kral Pierre'nin naibi Francis Spinola meydana gelen muharebede öldürüldü. Daha sonra ise Kıbrıs donanması Anadolu sahillerine gelerek Anamur'u ele geçirdiği gibi pek çok Türkmen esir edildi (Kofoglu 2011, 261; Kesik 2018, 297).

Mehmed Bey'in Kıbrıs ve çevresindeki faaliyetleri sırasında Avrupa seyahatinde olan Kral Pierre, büyük bir Haçlı donanması toplayarak 1365 yılında Kıbrıs'a döndü. Mehmed Bey'in faaliyetlerini ve Alâiye Beyliği'nin itaatten çıktığını öğrenince önce İskenderiye'ye büyük bir sefer düzenleyip ardından 22 kadırgadan oluşan bir kuvvetle 1366 yılında Alâiye'yi kuşattı. Karamanoğulları ve Alâiye Beyliği'nin ittifakı karşısında Kıbrıslılar, şehri ele geçiremeden kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı (Tekindağ 1954, 168; Bozkuş 2017, 143-147). Bu gelişme üzerine Memlûkler, Karamanoğulları, Mübarizüddin Mehmed Bey ve diğer bazı Türkmen Beyleri, Kıbrıs Krallığına ve onlar ile müşterek hareket eden Kilikya Ermenilerine karşı ittifak yaptılar. Bu ittifak kuvvetleri Kilikya Ermenilerinin elinde bulunan Gorigos'a sefer düzenledi; ancak Gorikos alınamadı (Şikâri 1946, 109-110).

Kral Pierre, 17 Ocak 1369 tarihinde vefat etti ve onun yerine oğlu II. Pierre, Kıbrıs Krallığının başına geçti (Kesik 2018, 296). Bu durumu fırsat bilen Mehmed Bey, 1370 yılında Alâiye ve Manavgat Türkmenlerinden aldığı destekle Antalya'ya bir gece baskını gerçekleştirdi. Kale kapısı yakılıp surların on dört burcu ele geçirilmesine rağmen şehir düşmedi (Bozkuş 2017, 146). Uzun süre Antalya'yı ele geçirmek için mücadele eden ve aldığı başarısızlıklardan yılmayan Mübarizüddin Mehmed Bey, bir kısım Türkmen emirlerinden ve Karamanoğlu Ali Bey'den aldığı destekle 1373'te Antalya'yı bir kez daha denizden ve karadan kuşattı (Kesik 2018, Kofoğlu 2011, 263). Kıbrıslılar şehri, Mehmed Bey'e teslim etme kararı aldı. Görüşmeler sonunda Mehmed Bey, belirli bir ücret karşılığında şehri teslim aldı. Ayrıca şehri teslim alırken kıymetli hediyeler verdi. Takribi on iki yıllık mücadelenin ardından 14 Mayıs 1373 günü Antalya şehri tekrar Tekeoğulları Beyliği toprakları hâline geldi (Bozkuş 2017, 150).

Tekeoğullarının Antalya'yı tekrar ele geçirdiği dönemde hem Antalya'nın hem de Tekeoğullarının faaliyetlerinin zayıfladığı düşünülmektedir. Nitekim Beyşehir seferinin ardından I. Murad, Teke Beyi için şu ifadeleri kullanmıştır: *"bir fakirdür. Elinde iki kasabası var, biri Antalya, biri İstenoz. Anun ne miktarı var ki bana yağ ola. Şimdi anun üzerine varmak bize ardır. Şahine sivrisinek kovmak yaraşmaz"*(Neşri 1949, 235).

Mehmed Bey'den sonra Tekeoğulları Beyliği'nin başına önce Osman Çelebi sonra da onun oğlu Mustafa Bey geçti. Bu dönemde Osmanlı tahtına oturan Yıldırım Bayezid (1389-1403), 1390 yılında düzenlediği Batı Anadolu seferi sırasında Antalya sınırlarına kadar ilerledi. 1391 yılında düzenlediği başka bir sefer sırasında da Antalya'ya ulaştı. Tekeoğulları Beyliği'nin yöneticisi Mustafa Bey, Mısır'a kaçtı. Osmanlıların Antalya'yı ele geçirme tarihi hususunda kaynaklar 1388 ile 1399 arasında değişen tarihler vermektedirler (Kofoğlu 2011, 349). Neşri, Yıldırım Bayezid'in Kastamonu seferini zikrederken Sultan'ın, H 795 (M 1392/1393)'te sefere çıktığını ve Kastamonu, Canik ve Samsun'u aldığı yıl Teke, Germiyan, Karahisar, Beğ-şehri ve Seydi-şehri de Osmanlı topraklarına kattığını belirtir (Neşri 1949, 321-323). Oruç Bey ise bu tarihi H 791 (M 1388/1389) olarak göstermektedir (Oruç Bey, 49-50). Yıldırım Bayezid, Teke-İli'nin idaresini önce İsa Çelebi'ye sonra da Mustafa Çelebi'ye sancak olarak tevdi etti (Güçlü 2007, 227).

5. Ankara Savaşı'ndan Osmanlıların Kesin Hâkimiyetine kadar Antalya Üzerindeki Nüfuz Mücadeleleri

Yıldırım Bayezid'in 1402 yılında Timur'a mağlup olmasından sonra Osmanlı idaresindeki bütün topraklarda olduğu gibi, Antalya'daki siyasi idare de bozuldu. Timur, İran ve Turan'a fetihnameler gönderdikten sonra Anadolu'nun çeşitli beldelerinde yağma faaliyetlerinde bulunmaları için görevlendirmeler yaptı ve şu talimatı verdi: *Şeyh Nureddin Bursa'ya girip hazineyi ele geçirsin. Şeyhzadeler ve beyler İskender Boğazı diye bilinen İserika nehrine gidip, o civardaki halkı yağmalasınlar. Şeyhzade İskender, Süleymanşah-bek, Rüstem Tagay Buga, Seyyid Hoca Şeyh Ali ve diğer beyler Konya, Akşehir, Karahisar, Alanya ve Adalia (Antalya) ya gitsinler."*(Şerefüddin Ali Yezdi 2013, 394). Muhtemelen bu talimat üzerine Antalya yağmalandı. Timur, daha sonra Karamanoğlu Mehmed Bey'e Antalya, Alâiye ve diğer bazı çevre beldelerin idaresini tevcih ettiği gibi onu zerdüz hilat ve altın kemer ile ödüllendirdi (İbni Arabşah 2012, 317; Şerefüddin Ali Yezdi 2013, 398).

Osmanlıların Fetret Devri'ne girmesi üzerine Selçukluların varisi olma iddiasıyla Anadolu'da tek hâkim güç olmayı hedefleyen Karamanoğulları Anadolu'nun çeşitli yerlerinde askeri faaliyetlere

başladılar. Antalya ve Alâiye dışında kalan bütün Teke-ili'ni ele geçirmeyi başardılar (Tekindağ 1974a, 323). Antalya üzerinde hâkimiyet kurmak isteyen Karamanoğulları, Antalya'nın idaresini ele geçirmesi için o sıralarda İstanos'da bulunan eski Tekeoğulları emiri Osman Çelebi'ye destek verdiler. Antalya bu dönemde Firuz Bey'in¹¹ vefatı üzerine görevlendirilen Hamza Bey tarafından idare ediliyordu (Anonim Osmanlı Kroniği 2000, 71). Hamza Bey, Karamanoğlu Mehmed Bey tarafından desteklenen Osman Çelebi'nin Antalya'yı ele geçirmek için hazırlık yaptığını öğrenince Osman Çelebi üzerine bir gece baskını düzenleyerek onu öldürdü. Onun bu başarısı üzerine Sultan Murad, Hamza Bey'e Teke Sancağı'nı verdiği gibi bir kılıç, bir hilat, kıymetli bir topuz gönderdi (Müneccimbaşı 2014, 239; Hoca Sadeddin 1979, 152-153). Gelişmeleri haber alan Karamanoğlu Mehmed Bey, 26.000 kişilik kuvvetiyle Ocak 1423'te Antalya'yı muhasara etti. Yaklaşık altı ay (Anonim Osmanlı Kroniği 2000, 72) süren muhasara esnasında bir top güllesinin isabeti (Aşıkpaşazade 2003, 181) ile Mehmed Bey, hayatını kaybetti. Hamza Bey, Antalya'yı savunmak hususunda gösterdiği başarılarından dolayı Teke-ili Sancak Beyliğine getirildi. Osman Çelebi'nin kız kardeşi ile evlenerek bölgedeki nüfuzunu da arttırdı. Böylece Hamidoğulları ve onların Antalya şubesi olan Tekeoğulları Beyliği'nin bütün toprakları Osmanlı idaresine girdi (Kesik 2018, 297; Alıç 2021, 126).

Sonuç

Kadim tarihi boyunca pek çok siyasi teşekkülün idaresinde çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan Antalya şehri, Malazgirt Savaşı'nın ardından Türklerin akın yaptığı Anadolu şehirlerinden biri olmuştur. Türkler, XI. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'da pek çok bölgeyi ele geçirmişlerdir. Ancak Antalya'da Selçukluların kesin hâkimiyetinin tesis edilmesi XIII. yüzyılın başlarına tesadüf etmiştir. Dolayısıyla Antalya Anadolu'daki diğer şehirlere nispeten daha geç fethedilmiştir. Bunun nedeni olarak Antalya'nın fiziki coğrafyası hasebiyle muhkem yapısı ve Doğu Anadolu'dan Anadolu içlerine yönelen Türkler için bu bölgenin ücra bir konumda bulunması gösterilebilir.

Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından ele geçirilen Antalya, kısa süre içerisinde Türk-İslam idaresine uygun hâle getirilmiştir. Alaaddin Keykubad döneminde Antalya'dan Adana'ya kadar olan coğrafyada birçok beldenin Selçuklu idaresine geçmesi Selçukluların Akdeniz hâkimiyetini kuvvetlendirmiştir. Bu dönemde Antalya, Selçukluların en önemli kışlık merkezlerinden biri hâline gelmiştir. Antalya'nın fethi Selçukluların dış ticaret hacmini genişletmiş ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin ekonomik olarak gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminden Köseadağ Savaşı'na kadar yerel halkın isyanları bir kenara bırakılırsa Antalya genel olarak Selçukluların hâkimiyetinde kalmıştır. Köseadağ Savaşı'nın ardından Selçukluların merkezi otoritesi bozulunca Anadolu'nun bütün şehirlerinde olduğu gibi Antalya da bu durumdan etkilenmiştir. Merkezi idaredeki boşluktan yararlanmak isteyen ve Alaaddin Keykubad'ın oğlu olduğunu iddia eden Türk Ahmed, Antalya ve çevresini ele geçirmek amacıyla isyan etmiş; ancak isyanı başarıya ulaşamamıştır. Yine bu dönemde Selçukluların zaafiyetini lehine çevirmek isteyen Karamanlılar da Antalya ve çevresini ele geçirmek için çaba sarf etmiş; fakat bunu başaramamışlardır. Ayrıca Moğolların Anadolu'yu istilası döneminde Antalya, Moğollar tarafından birkaç kez yağmalanmıştır.

Selçukluların Anadolu'daki hâkimiyetinin son yıllarında Antalya'nın idaresi yerel beylerin elinde bulunuyordu. Bu dönemde Batı Anadolu'da etkin bir güç hâline gelen Hamidoğullarından Dünder Bey, Antalya'yı ele geçirerek Tekeoğullarının teşekkül etmesini sağlamıştır. Tekeoğulları Antalya'yı elde tutmak için önce Moğollar ile mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Daha sonra ise Kıbrıs Krallığı ile mücadele etmişlerdir. Mehmed Bey, Kıbrıs Krallığı idaresine giren Antalya'yı ele geçirmek için takribi on iki yıllık bir mücadele vermiştir. Defalarca yaptığı seferlerin ardından Antalya'yı tekrar Tekeoğulları Beyliği toprakları hâline getirmeyi başarmıştır. XIV. yüzyılın sonlarına doğru Batı Anadolu'daki etkinliği artan Osmanlılar, Antalya'yı ele geçirmiş; ancak Ankara Savaşı'nda Osmanlıların kaybetmesi üzerine şehir Timur kuvvetleri tarafından yağmalanmıştır. Bu otorite boşluğundan faydalanmak isteyen

¹¹ Tarih-i Behiştî'de belirtildiğine göre Firuz Bey, Antalya'nın idaresine Yıldırım Bayezid tarafından getirilmiştir (Behiştî Ahmed Çelebi 2016, 83).

Karamanoğulları şehri ele geçirmek için çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Antalya, II. Murad döneminde kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

Netice olarak Antalya, coğrafi olarak muhkem yapısı, iklimsel özellikleri ile yaşam şartlarına elverişli olması ve deniz ticaretindeki yeri açısından önemli bir şehir olması hasebiyle XIII. yüzyılın başından XV. yüzyılın ilk çeyreğine kadar geçen zaman zarfında birçok siyasi teşekkülün elde etmek isteği önemli bir liman kenti olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

- Abû'l Farac Tarihi* 2016, C. II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Ankara.
- Aksarayî 2000, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara.
- Alıç S. 2021, *Anadolu Beyliklerinde Siyasi Evlilikler*, İstanbul.
- Anna Kommena 1996, *Alexiad*, Çev. Bilge Umar, Ankara.
- Anonim Osmanlı Kroniği* 2000, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul.
- Aşıkpaşazade 2003, *Osmanoğullarının Tarihi*, Çev. Kemal Yavuz, Yekta Saraç, İstanbul.
- Bakır, A. 2008, *Yazıcızade Ali'nin Selçuk-name İsimli Eserinin Edisyon Kritiği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bauer, S. W. 2014, *Ortaçağ Dünyası*, Çev. Mehmet Morali, İstanbul.
- Baykara T. 2012, "Selçuklu Dönemi Antalya", *Dünden Bugüne Antalya*, C.1, Antalya, 91-98.
- Baypars Tarihi* 2000, Çev. Şerefüddin Yaltkaya, Ankara.
- Behiştî Ahmed Çelebi 2016, *Tarih-i Behiştî*, Haz. Fatma Kaytaç, Ankara.
- Bilici K. 1999-2000, "Antalya'nın Fethi Meselesi: Bir Tespit", *Adalya*, IV, .287-292.
- Bozkuş M. A. 2017, *Ortaçağ'da Alâiyye (Alanya) ve Alâiyye Beyliği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Ankara.
- Budak, M. A. 2014, "İbn Batuta ve El-Ömeri'nin Anlatımıyla Geç Orta Çağ'da Antalya ve Alanya", *CEDRUS* C. IV, 353-372.
- Cahen C. 1979, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, Çev. Yıldız Moran, İstanbul.
- Cahen C. 2000, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev. Erol Üyepazarcı, İstanbul.
- Darkot B. 1978, "Antalya", *İA*, C.1, İstanbul.
- Demir M. 2017, *13. Yüzyıl Doğu Akdenizi'nin (Antalya-Alanya-Misis-Tarsus-Anazarba-Lazkiye-Süveydiye) Siyasi, Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Uygurlukları Araştırma Enstitüsü Antalya.
- Demir M. 2018, "Antalya'nın Türkiye Selçukluları Tarafından Fethi", *CEDRUS*, 6, 555-571.
- Doğan N. Ş. 2010, "Selçuklu Döneminde Siyasi ve Bani Kimliği ile Mübarizüddin Ertokuş", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.27, S.1, 231-251.
- Emecen F. 1991, "Antalya", *DİA*, C.3, Ankara.
- Erdem İ. 2003, "Bir Ortaçağ Kenti Antalya: Geç Antik Dönem'den Selçukluların Sonuna Genel Bir Yaklaşım (II)", *Adalya*, VI, 293-304.
- Gordlevski V. 1988, *Anadolu Selçuklu Devleti*, Çev. Azer Yaran, Ankara.
- Gökalp N. 2008, *Attaleia, Kent Tarihi ve Yazıt Korpusu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Güçlü M. 2007, "Selçuklulardan Cumhuriyet'e Kumluca (Antalya) Bölgesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.22, 219-250.
- Hacıgökmen M. A. 2010, "Türkiye Selçuklu Devlet Adamlarından Eseddin Ayaz", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.27, 471-488.
- Hacıgökmen M. A. 2012, "I. Alaeddin Keykubat'ın (1220-1237) Kayınpederi Kir Fard Hakkında Bir Araştırma", *Mediterranean Journal of Humanities*, II/I, 121-130.
- Hacıgökmen M. A. 2021, "Selçuklular Döneminde Alanya", *Alaîye'den Alanya'ya*, ALKÜY, Alanya.
- Heyd W. 2000, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. E. Ziya Karal, Ankara.

- Hoca Sadeddin 1979, *Tacü't-Tevarih*, C.2, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara.
- Ioannes Kinnamos 2001, *Historia*, Haz. Işın Demirkent, Ankara.
- İbn Bibi 1941, *Anadolu Selçukî Devleti Tarihi*, Çev. Nuri Gencosman, Ankara.
- İbn Bibi 1996a, *El Evamirü'l-ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, C.I, Haz. Mürsel Öztürk, Ankara.
- İbn Bibi 1996b, *El Evamirü'l-ala'ıye Fi'l-Umuri'l-Ala'ıye*, C. II, Haz. Mürsel Öztürk, Ankara.
- İbni Arabşah 2012, *Acâibu'l Makdûr*, Çev. Ahsen Batur, İstanbul.
- İbnü'l-Esir 1991, *El Kamil Fi't-Tarih*, C.7, Çev. Abdülkerim Özyayın, İstanbul.
- Kaya A. 2013, "İlhanlıların Anadolu Türkmen Beylerine Karşı Politikası", *EÜSBED*, C.6, S.2, 293-326.
- Kaya S. 2006, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleymanşah Dönemi Selçuklu Tarihi (1192-1211)*, Ankara.
- Kaymaz N. 1970, *Pervâne Mu'ınıd-din Süleyman*, Ankara.
- Kaymaz N. 2014, *Anadolu Selçuklu Sultanlarından II. Gıyâsü'd-din Keyhüsrev ve Devri*, Ankara.
- Kesik M. 2003, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi*, Ankara.
- Kesik M. 2006, "Antalya'ya Yapılan İlk Akınlar ve Şehrin Selçuklu Hâkimiyeti Altına Girmesi", *Son Bin Yılda Antalya Sempozyumu*, Antalya.
- Kesik M. 2018, *Anadolu Türk Beylikleri*, İstanbul.
- Kofoğlu S. 2011, "Tekeoğulları", *DİA*, C.40, Ankara.
- Kofoğlu S. 2016, "Tekeoğulları Beyliği", *Anadolu Beylikleri El Kitabı*, Ed. Haşim Şahin, Ankara.
- Kofoğlu S. 2019, "Principality of Tekeoğulları", *SEMA*, S.4, 27-48.
- Mehmed Neşri 1949, *Kitab-ı Cihan-Nümâ*, C.1, Haz. F. Reşit Unat – M. Altay Köymen, Ankara.
- Müneccimbaşı 2001, *Camii'd-Düvel Selçuklular Tarihi*, C.2, Çev. Ali Öngül, İzmir.
- Müneccimbaşı 2014, *Camii'd-Düvel Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi*, Haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul.
- Niğdeli Kadı Ahmed 2015, *El-Veledü's-Şefik Ve'l-Hâfidü'l-Halik*, C.1, Çev. Ali Ertuğrul, Ankara.
- Norwich J. 2013, *Bizans Yükseliş Dönemi*, Kabalcı Yay., İstanbul.
- Oruç Bey, *Oruç Bey Tarihi*, Haz. Atsız, Tercüman Yay.
- Ostrogorsky G. 2011, *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara.
- Ömeri 2014, *Mesaliku'l Ebsar*, Çev. Ahsen Batur, İstanbul.
- Özcan K. 2005, "Ortaçağda Anadolu'nun İdari Coğrafyasına Bakış Anadolu'da Selçuklu İdari Birimleri", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, C.3, S.1, 73-99.
- Özkan S. H. 2016, "Alâiye Beyliği'nin Ortaya Çıkış Sürecinde Alâiye Üzerinde Osmanlı-Memluk ve Karamanoğullarının Egemenlik Mücadelesi", *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi, Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu-II Karamanoğulları Beyliği*, Konya.
- Simon de Saint Quentin, *Bir Keşişin Anılarında Tatarlar ve Anadolu*, Çev. Erendiz Özbayoğlu, DAKTAV, Antalya, 2006.
- Spuler B. 1987, *İran Moğolları*, Çev. Cemal Köprü, 1987.
- Stanley Lane-Poole 2020, *İslam Devletleri Tarihi Başlangıçtan 1927 Yılına Kadar*, Çev. Halil Edhem Eldem, Haz. Samet ALIÇ, İstanbul.
- Strabon 2000, *Antik Anadolu Coğrafyası*, Çev. Adnan Pekman, İstanbul.
- Süleyman Fikri 1338-1340, *Antalya Livası*, İstanbul.
- Sümer F. 1970, "Anadolu'da Moğollar", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C.I, Ankara, 1-147.
- Şahin S. 2020, "Kıbrıs Haçlı Krallığı-Hamitoğulları Münasebetleri", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10/2, 704-714.
- Şerefüddin Ali Yezdi 2013, *Emir Timur (Zafername)*, Çev. Ahsen Batur, İstanbul.
- Şikâri 1946, *Karaman Oğulları Tarihi*, Haz. Mesud Koman, Konya.
- Tekindağ Ş. 1949, "Alaüddin Keykubad ve Halefleri Zamanında Selçuklu-Küçük Ermenistan Hududları", *İÜFTD*, C.1, S.1, İstanbul, 29-34.
- Tekindağ Ş. 1954, "Karamanlıların Grikos Seferi (1367)", *İÜFTD*, C.6, S.9, 161-174.
- Tekindağ Ş. 1974a, "Karamanlılar", *İA*, C.6, İstanbul.
- Tekindağ Ş. 1974b, "Teke-oğulları", *İA*, C.12, MEB, İstanbul.
- Turan O. 1958, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, Ankara.
- Turan O. 1964, "Orta Çağlarda Türkiye Kıbrıs Münasebetleri", *Belleten*, C.XXVIII, S.110, Ankara, 209-227.

- Turan O. 1971, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul.
- Uzunçarşılı İ. H. 1937, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devleti*, Ankara.
- Witteck P. 1944, *Menteşe Beyliği*, Çev. O.Ş. Gökyay, Ankara.
- Yinanç M. H. (2020a), *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, C.I, Haz. Refet Yinanç, Ankara.
- Yinanç M. H. (2020b), *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, C.II, Haz. Refet Yinanç, Ankara.
- Yuvalı A. 1996, "Geyhatu Han", *DİA*, C.14, Ankara.